

Bezpieczeństwo uczniów i uczennic jako wyzwanie komunikacyjne

2020-12-23

Artykuł przygotowany przez dr Magdalенę Stoch z Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

Szkoła jako miejsce bezpiecznej nauki i pracy

Zgodnie z Art. 68 Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. (Dz. U. z 2020 r. poz. 910 i 1378) „Prawo Oświatowe”, podstawowym obowiązkiem dyrektora/ki szkoły jest ochrona zdrowia i życia uczniów/uczennic przez zapewnienie im bezpiecznych i higienicznych warunków nauki. Dyrektor/ka jest również odpowiedzialny/a za bezpieczeństwo i higienę pracy nauczycieli/ek. Wprawdzie to do organu prowadzącego szkołę należy wykonywanie remontów obiektów szkolnych oraz zadań inwestycyjnych w tym zakresie, niemniej to dyrektor/ka odpowiada za tworzenie realnego systemu opieki i wsparcia (decyduje między innymi o miejscu i warunkach przebywania uczniów/uczennic w czasie zajęć i przerw). Podstawy prawne pozycji i roli dyrektora/ki szkoły w tym zakresie wykraczają zatem znacząco poza cytowaną ustawę (zobacz: [J. Jagielski, Status prawny dyrektora szkoły. Ekspertyza prawna](#)).

W ramach rządowego programu Bezpieczna+ realizowanego w latach 2015–2018, w dyskusji o bezpieczeństwie w szkole zwrócono uwagę chociażby na takie kwestie jak: wdrażanie uczniów/uczennic do bezpiecznego korzystania z cyberprzestrzeni oraz kształtowanie otwartości i budowanie pozytywnego klimatu szkoły (zobacz: [Bezpieczna szkoła +](#)). Wydaje się, że to właśnie dyrektor/ka powinien/na pełnić rolę lidera/liderki w tworzeniu przestrzeni komunikacji bez przemocy.

Należy też dodać, że dyrektor/ka nie jest w stanie realizować swojej misji bez kompetentnego i zaangażowanego grona pedagogicznego. Nauczyciele i nauczycielki odgrywają kluczową rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa na lekcjach, zajęciach, przerwach, zawodach sportowych, imprezach szkolnych, a także wycieczkach poza teren placówki (zobacz: [J. Lewandowski, Odpowiedzialność szkoły w obszarze bezpieczeństwa uczniów](#)).

W niniejszym krótkim opracowaniu odniosę się jednak do trzech kwestii, które wydają się obecnie kluczowe w inicjowaniu zmiany na rzecz bezpieczeństwa uczniów/uczennic i wykraczają poza tradycyjne rozumienie bezpieczeństwa w szkole jako miejscu pracy i nauki.

Komunikacja bez przemocy

Komunikacja bez przemocy (ang. *Nonviolent Communication*, NVC) to opracowany przez Marshalla Rosenberga (zob. m.in. M.B. Rosenberg, *Porozumienie bez przemocy. O języku serca*, tłum. M. Kłobukowski, Warszawa 2003; M.B. Rosenberg, *Edukacja wzbogacająca życie*, tłum. A. Mills, Warszawa 2006; M.B. Rosenberg, *Rozwiązywanie konfliktów poprzez porozumienie bez przemocy*, tłum. B. Wyczesany, Warszawa 2008) sposób porozumiewania się, którego podstawą są empatia i dialog. Empatia to umiejętność rozpoznania i zrozumienia potrzeb drugiej osoby, które motywują ją do podejmowania określonych zachowań. Jeśli więc uczeń/uczennica zachowuje się agresywnie,

powinniśmy zastanowić się, jaka jego potrzeba nie jest zaspakajana. Nawiązanie do tej potrzeby jest podstawą dialogu. Z kolei dialog jest jednym z najcenniejszych zasobów społecznych, umożliwiającym pokojowe rozwiązywanie konfliktów i budowanie porozumienia. Dotyczy to również przestrzeni szkoły, która odpowiada nie tylko za transmisję wiedzy, lecz przede wszystkim za rozwój kompetencji społecznych. Dla dzieci i nastolatków szkoła powinna być przestrzenią, w której mogą rozwijać swoją kreatywność, autentyczność, samoakceptację, umiejętność dzielenia się, poczucie przynależności, szczerości, współzależności, ciepła i otuchy. Niestety dobrze wiemy, że nie zawsze tak jest.

Powstaje więc pytanie: co może zrobić nauczyciel/ka szkoły, aby uczynić szkolną komunikację bardziej przyjazną i inkluzyjną? Jednym z ciekawszych rozwiązań są Szkolne Kodeksy Równego Traktowania, opracowane i wdrażane przez Fundację na rzecz Różnorodności Społecznej. Jak czytamy na stronie Fundacji: „[...] szkolny Kodeks Równego Traktowania (KRT) to narzędzie, które wspiera kadrę szkół w pracy pedagogicznej i wychowawczej, budowaniu kultury dialogu, kształtowaniu postaw opartych na otwartości i szacunku dla różnorodności społecznej oraz wpływa pozytywnie na bezpieczeństwo w szkole” ([Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej, Szkolne Kodeksy Równego Traktowania](#)). Ustalenie standardów komunikacji w przestrzeni szkoły pozwala uspołnić system wartości i pokazać jego praktyczny wymiar.

Inne rozwiązanie to warsztaty antydyskryminacyjne oraz warsztaty komunikacji bez przemocy (NVC), które mogą przeprowadzić takie organizacje jak: Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej (tea.org.pl), fundacja Autonomia (autonomia.org.pl) czy Strefa Relacji (stefarelacji.pl/index.php/nvc). Warsztat umożliwia wnikliwe przyjrzenie się określonym problemom i zaplanowanie działań służących ich rozwiązaniu. Przeprowadzenie warsztatu przez osobę spoza grona pedagogicznego (oczywiście po uzyskaniu zgody rodziców) umożliwia otwartą dyskusję na tematy trudne do poruszenia w utartych schematach komunikacyjnych.

Cyberbezpieczeństwo

Kolejny istotny problem to bezpieczeństwo uczniów i uczennic w przestrzeni Internetu. Z badań przeprowadzonych w Stanford Graduate School of Education w 2016 r. wynika, że młodzież ma poważny problem z oceną wiarygodności informacji dostarczanych przez media społecznościowe lub ukazujących się w wyszukiwarce Google ([S. Wineburg, S. McGrew, J. Breakstone, T. Ortega, Evaluating Information. The Cornerstone of Civic Online Reasoning](#), Stanford 2016). Poważnym problemem jest również powszechność mowy nienawiści, która prowadzi do eskalacji przemocy, również w przestrzeni szkoły (zob. m.in. M. Bilewicz (red.), *Mowa nienawiści. Raport z badań*, Warszawa 2014; J. Włodarczyk, *Zagrożenia związane z korzystaniem z Internetu przez młodzież. Wyniki badania EU NET ADB*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria. Badania. Praktyka” 12(1)/2013). Z badań przeprowadzonych w 2014 r. wynika, że 37% uczennic i 25% uczniów młodzieży gimnazjalnej i licealnej doświadczyło cyberprzemocy ([Fundacja „Feminoteka”, Bądź bezpieczna w sieci – poradnik dla nauczycieli i nauczycielek](#), Warszawa 2014, s. 13).

Młodych urodzonych po 1995 r. określa się bowiem mianem *digital natives* – cyfrowych tubylców, czyli osób, dla których Internet jest „światem równoległym”. Młodzi coraz lepiej radzą sobie z technologią i to tam dzielą się swoimi przekonaniem, budują więzi, angażują się w sprawy społeczne. Nie da się zatrzymać tego procesu, dlatego szkoła musi przyjąć aktywną rolę w inicjowaniu dyskusji o problemie

nadużyć w sieci.

Niebezpieczeństwa, na jakie dzieci i młodzież są narażeni w Internecie, to między innymi:

- obraźliwe, poniżające treści
- *flaming* (agresywna wymiana zdań)
- *stalking* (uporczywe, długotrwałe nękanie)
- *sexting* (przesyłanie erotycznych treści bez zgody adresata(ki))
- *grooming* (uwodzenie nieletnich)
- groźby, szantaż
- *impersonation* (kradzież tożsamości)
- agresja techniczna
- udostępnianie nagrań bez zgody
- *outing* (upublicznianie tajemnic)
- *happy slapping* (prowokowanie, atakowanie, nagrywanie i upublicznianie upokarzających filmików)
- wykluczanie (np. przez blokowanie dostępu do grupy klasowej na Facebooku) (zob. m.in. [dane z badania](#)).

Innym problemem są uzależnienia medialne, czyli dysfunkcyjne korzystanie z mediów, szkodliwe zarówno dla samego użytkownika, jak i jego otoczenia społecznego (zob. A. Ogonowska, Uzależnienia medialne, czyli o patologicznym korzystaniu z mediów, Kraków 2018).

Najsensowniejszą odpowiedzią na wymienione problemy wydaje się rzetelna edukacja medialna: lekcje i warsztaty budujące kompetencje cyfrowe oraz społeczne dzieci i młodzieży. Zajęcia takie oferują: Ośrodek Badań nad Mediami Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie ([badania-media.up.krakow.pl](#)), Fundacja „Nowoczesna Polska” ([nowoczesnapolska.org.pl](#)), Fundacja „Panoptykon” ([panoptykon.org](#)).

Młodzież powinna znać strony weryfikujące nieprawdziwe informacje, wyrobić sobie nawyk *fact-checkingu*, ale też znać osoby i organizacje, do których można zwrócić się po pomoc w sytuacji doświadczenia cyberprzemocy. Kluczową rolę w tym obszarze odgrywa Fundacja „Dajemy Dzieciom Siłę” ([fdds.pl](#)), której misja zakłada dążenie do tego, by wszystkie dzieci miały bezpieczne dzieciństwo i były traktowane z poszanowaniem ich godności i podmiotowości.

Pisząc o cyberprzemocy, dodać należy, że współczesne seriale tzw. nowej generacji, szczególnie te kierowane do młodzieży, otwarcie poruszają kwestie wykluczenia z powodu takich cech tożsamości

jak płeć, orientacja seksualna, status ekonomiczny czy kolor skóry. Edukacja filmowa (na przykład w ramach koła ilmoznawczego) jest szansą na dyskusję o realnych problemach młodzieży na tzw. neutralnym gruncie.

Komunikacja międzykulturowa w szkole

Doświadczenie ostatnich kilkunastu lat pokazuje, że polska szkoła – wbrew pozorom – staje się coraz bardziej różnorodna. Uczą się w niej dzieci różnego pochodzenia: polskiego, czeczeńskiego, ukraińskiego, wietnamskiego, polsko-romskiego, a także migranci i migrantki, którzy urodzili się zagranicą, a obecnie wracają z rodzicami do Polski. Migracja wiąże się często ze stresem adaptacyjnym (akulturacyjnym), który może skutkować problemami psychosomatycznymi, wycofaniem, izolacją, lękiem, negatywnym stosunkiem do szkoły, a nawet agresją i mutyzmem (całkowitą lub częściową utratą zdolności mówienia) (zob. N. Klorek, K. Klubin (red.), *Migracja, tożsamość, dojrzewanie. Adaptacja kulturowa dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracyjnym*, Warszawa 2015.).

Dzieci i młodzież, podobnie jak dorośli, posługują się różnymi skryptami kulturowymi, czyli wzorcami zachowań, które są normą w danej kulturze. Różne kultury mają obszary wspólne, odrębne i konfliktowe, przejawiające się w wartościach, tradycjach i praktykach osób do nich przynależących. Różnice mogą doprowadzić do konfliktów, ale też stanowią dla szkoły niepowtarzalną szansę na rozwój (o czym wiedzą wszystkie korporacje, chętnie zatrudniające osoby pochodzące z różnych kręgów kulturowych).

Kiedy do naszej szkoły uczęszczają dzieci z doświadczeniem migracji, jesteśmy zobowiązani do zapewnienia im bezpieczeństwa. Jest to możliwe m.in. poprzez wprowadzenie następujących rozwiązań:

- przeprowadzenie wywiadu z rodziną dziecka na temat sytuacji rodziny
- przygotowanie zajęć edukacyjno-integracyjnych, np. plastycznych, tanecznych lub sportowych
- oprowadzenie dziecka po szkole i wskazanie najważniejszych miejsc (łazienka, sala gimnastyczna, stołówka itp.)
- wprowadzenie dziecka w zasady panujące w klasie i w szkole
- zorganizowanie dodatkowych zajęć wyrównawczych, np. językowych
- zorganizowanie dni różnorodności oraz warsztatów na temat wielokulturowości
- w sytuacji trudnych skierowanie dziecka pod opiekę szkolnego psychologa lub pedagoga
- zatrudnienie asystenta międzykulturowego itd.

Dobra i bezpieczna szkoła to zatem miejsce, w którym ceni się różnorodność i podejmuje aktywne działania mające na celu usprawnienie komunikacji i minimalizację konfliktów. Dobra i bezpieczna szkoła to szkoła wolna od przemocy.

**Magiczny
Kraków**

autor: dr Magdalena Stoch, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie